

בתח דבר: 100 ל־1917

איתן בר־יוסף

בקיץ 1948, בעת הפוגה בקרבות, יצא נחום גוטמן לתעד את נופה האנושי והגיאוגרפי של הארץ ולצייר את דיוקנאות החיילים הצעירים שלחמו באזור ירושלים ובנגב. את חוויותיו תיאר לימים בספר שתי אבנים שהן אחת: מרדף המתחיל בשבלול ומספר על הרוטורה שמחפש את החלק השני והוא סיפור מיוחד ממלחמת העצמאות, שפורסם לראשונה ב־1968. הכותרת המפותלת של הספר (שהוחלפה במהדורות מאוחרות יותר בכותרת עקלקלה לא פחות, המרדף אחר אבן הלגיון הרומי – שתי אבנים שהן אחת – סיפור מיוחד ממלחמת העצמאות) רומזת ליסוד שביר ולא יציב שקשור גם לתעלומה המרכזית המניעה את העלילה: לאן נעלם חלקה השני של אבן עתיקה שעליה חקוקה כתובת מסתורית בכתב קדום – כתובת שאולי תוכיח, אחת ולתמיד, את זכותם של היהודים על הארץ הזאת?

גוטמן היה אז בן חמישים. האושר שהציף אותו בעקבות הניצחון הגדול במלחמה וכיבוש הארץ מהול בספר עם הרושם העז שהותיר בו המפגש עם הלוחמים הצעירים, שופעי קסם ורוח נעורים רעננה. שני העניינים הללו שכרוכים כאן יחדיו – הכיבוש והעלומים – משיבים את גוטמן שלושים שנה לאחור, אל מלחמת העולם הראשונה, כשהוא עצמו היה חייל צעיר, בן גילם של החיילים שהוא פוגש. אמנם כותרת המשנה מבטיחה "סיפור מיוחד ממלחמת העצמאות", אבל חלק ניכר מהספר מוקדש דווקא לדמדומי השלטון העות'מאני בארץ, לכיבוש הבריטי ולשירותו של גוטמן בגדוד העברי. גוטמן, שמתחיל את דרכו בספר על תקן של מוצג ארכיאולוגי ("אותך אמסור למחסן!"), מאיים עליו "קצין התרבות בני", הלוא הוא פוליטרוק הפלמ"ח בני מרשק), הופך מהר מאוד למעין ארכיאולוג, שחופר עמוק יותר ויותר מתחת לפני השטח – רק כדי לגלות שם את עצמו. פעם אחר פעם, גוטמן מתחיל לספר לנו על החיילים של 1948 אבל מוצא עצמו חוזר אחרנית אל 1917. דוגמה מובהקת היא תיאורו של גוטמן כיצד הצליח, לאחר כיבוש הקסטל, להגיע אל ירושלים המתאוששת אט־אט מהמצור – רק כדי לצלול שלושים שנה לאחור, אל דצמבר 1917 ואל המפגש הראשון, האופורי, של אנשי העיר עם החיילים הבריטים והאוסטרלים. כיבוש הארץ על ידי היהודים וכיבושה על ידי הבריטים

מתמזגים כאן לממשות אחת (הנעוצה בין היתר בפעילותו של הגדוד העברי, שחייליו מוצגים כמעין גלגול מוקדם, גולמי, של לוחמי הפלמ"ח): שני כיבושים שהם אחד. ואולי בעצם שלושה? הערה ששילב גוטמן ממש בסוף הספר משכפלת את המבט הזה, אחרונית, ובה בעת מזניקה אותו קדימה. "כתבתי וסיימתי את הספר הזה כמה חודשים לפני מלחמת ששת הימים", כותב גוטמן בעמוד האחרון: "הבחורים והבחורות מימי מלחמת השחרור, אשר אותם ציירתי ועליהם סיפרתי, הם ובניהם, ורוחם הטובה – מביאים עמם את הניצחון".¹ במילים אחרות, הספר מדלג אחורה מ-1967 אל 1948 ומ-1948 אל 1917, ואז בחזרה להווה – ספק ההווה של "מלחמת השחרור", ספק ההווה של "מלחמת ששת הימים", כשגוטמן כבר כמעט בן שבעים.

מבין כל המלחמות שחווה, מלחמת העולם הראשונה העסיקה את גוטמן במיוחד; זו הייתה המלחמה "שלו". בספרים כמו *החופש הגדול או תעלומת הארגונים* (1946) ו*שביל קליפות התפוזים* (1958) תיאר בפירוט ובחיות את זיכרונותיו מהמלחמה, את הטראומה של גירוש תושבי תל אביב – כנראה האירוע המכונן בחייו של הילד נחום – ואת ההתלהבות שבה התקבל הכובש הבריטי. מה שהופך את שתי אבנים שהן אחת למסמך מעניין במיוחד הוא כאמור האופן שבו מלחמת העולם הראשונה בארץ ישראל משובצת בלבו של קולאז' עשיר המשתרע קדימה ואחורה, טמפורלית ומרחבית. מסעותיו של גוטמן בספר מציבים את שנת 1917 כמומנט היסטורי, פוליטי ותרבותי הממשיך לעצב את המציאות המקומית באמצעות מערכת מורכבת של שכפולים והדהודים. הניסיון לאחד את שני חלקיה של אבן הלגיון הרומי (הד לכיבוש מוקדם עוד יותר של הארץ, כמובן) מסמל כאן גם את התשוקה לאחות את שברי הזמן – תשוקה המעידה על כך שכל כיבוש הוא תמיד הכנה לכיבוש אחר. מקומה המרכזי של השנה הזאת בהיסטוריה המקומית והעולמית עומד במוקד הגיליון הזה של *תיאוריה וביקורת*, המציין "100 ל-1917": עשרה חוקרות וחוקרים שבים אל אירועי השנה ההיא ובוחנים אותם ממגוון היבטים – קולוניאליים ופוסטקולוניאליים, היסטוריים והיסטוריוגרפיים, ויזואליים וטקסטואליים. הצהרת בלפור והכיבוש הבריטי של הארץ ניצבים מטבע הדברים בלב הדיון, אבל מחברי המאמרים והמסות המתפרסמים כאן מצביעים גם על הזיקה בין אירועים אלו לבין התפתחויות פוליטיות, חברתיות ותרבותיות אחרות, בארץ ובעולם, שהדיהן מורגשים עד היום.

*

בטרם אסקור את הטקסטים הללו, אציג את ששת המאמרים המופיעים בחלקו הראשון, הכללי, של הגיליון. גם כאן אפשר לפתוח עם נחום גוטמן, שמספר בפתח ספרו הראשון והידוע ביותר, *בארץ לובנגולו מלך זולו* (1939), כיצד ארז את מיטלטליו ועלה על "המכונת האדומה מספר

חמש. היא הביאה אותי עד קצה רחוב אלנבי וכעבור רגעים אחדים כבר ישבתי ברכבת היוצאת לחיפה. מנמל חיפה אפשר להגיע לכל מקום בעולם.²

מנמל חיפה אפשר להגיע לכל מקום בעולם – אבל גם העולם, כידוע, יכול להגיע לחיפה. הקשר המורכב בין מרחבים גלובליים ומקומיים נדון במאמרה של שרי אהרוני הבוחן את פוליטיקת הזיכרון והשכחה האופפת את ביקורי הצי השישי במנמל חיפה בשנים 1979–2001. אהרוני משלבת קריאה במסמכים היסטוריים ומשפטיים ותייעוד אתנוגרפי של אזור הנמל המתחדש כדי להנכיח את הקונפליקטים המושתקים בין האימפריה האמריקנית לעיר הנמל בעידן הניאו-ליברלי. היא בוחנת את ההיבטים הגופניים של המפגש בין אזרחים/ות לחיילים/ות כדי לחשוף "מלמטה" את תהליך עיצובה של הברית בין ישראל לארצות הברית. לדברי אהרוני, היעלמותם של חיילי הצי השישי מהזיכרון המרחבי ומהנרטיב הלאומי נעוצה באמביוולנטיות המקומית כלפי יחסי התלות בין האימפריה לבין ישראל, מדינת הקלינט. השיח הדומיננטי, היא טוענת, העדיף נורמליזציה של זנות, עורר טשטוש מופעים של אלימות מגדרית וקידם נרטיב חגיגי ושוויוני לכאורה, שלפיו היחסים המיוחדים בין המדינות מבוססים על הדדיות, עצמאות פוליטית ואינטרסים משלימים.

נועה חזן בוחנת במאמרה את רטוריקות התצוגה החזותיות שבאמצעותן משוכתב הסיפור הלאומי במוזיאונים שונים ברחבי ישראל. לטענתה, גם היום, כשאוצרים מודעים לצורך לשקף את אופייה הרב-תרבותי של החברה בישראל, עדיין מונהגת במוזיאונים חלוקה קשיחה בין מחלקות של אמנות, אתנוגרפיה וארכיאולוגיה. החלוקה הזאת, ששורשיה במאה התשע-עשרה, מאפשרת למוזיאונים לאמץ לכאורה גישה אוצרותית רב-תרבותית ולתת במה למגוון קהילות בחברה בישראל שהודרו מן התצוגות בעבר – אבל לעשות זאת מבלי לערער, לאמתו של דבר, על מאזן הכוחות האתני המושל בישראל. וכך, תלבושות של קהילות מזרחיות הנלבשות גם כיום מוצגות כאתנוגרפיה; חפצי יומיום פלסטיניים, שהיו בשימוש עד אמצע המאה העשרים, מוצגים כארכיאולוגיה; ואילו יצירות מלפני מאה שנים שצוירו בידי אמנים אירופים מוצגות כאמנות לאומית-ישראלית. בדרך זו המוזיאונים הלאומיים משמרים את נרטיב העל הלאומי-אתנוצנטרי גם בתקופה שבה מתערערים, במציאות, יחסי הכוחות הלאומיים.

שאלת כוח העמידה של נרטיבים לאומיים במציאות תרבותית משתנה עומדת גם במוקד מאמרו של צבי טריגר, העוסק בהולדה לאחר המוות מזרעו של מת. מי הם הוריו של ילד שנולד בנסיבות כאלה? האם גבר מת יכול להיות אב? האם הוריו של הילד הם האנשים שיזמו את הבאתו לעולם ועתידים לגדל אותו? האם הורות היא קטגוריה גנטית ומהותית או ביצועית ופרפורמטיבית? המאמר מציג את ההורות הישראלית (ולא רק את זו הישראלית) כרעיון אידאולוגי ולא "טבעי". לטענת טריגר, הוריו של המת, שמבקשים להביא לעולם נכד מזרע בנם, פועלים במסגרת ה"ביו-כוח" של השלטונות, במושגיו של פוקו; ואילו המדינה, שמאפשרת את התהליך, פועלת מתוך אידאולוגיה פרו-נטליסטית, שיח של הנצחה ושיקולים

הלכתיים. עקרון טובת הילד, שאמור להילקח בחשבון במסגרת ההחלטה אם לאשר הולדה מזרעו של גבר מת, נדחק כאן לשוליים – שוליות הנגזרת ממסגור ההולדה לאחר המוות בתוך אידאולוגיית ההנצחה וההמשכיות.

אזורים אורבניים מוצגים בדרך כלל במערב כמרחבי שייכות "טבעיים" של להט"בים, ואילו הפריפריה מייצגת עבור להט"בים מרחב של דחייה, זרות וניכור. כך גם בישראל: תל אביב נחשבת מרחב להט"בי מובהק, ואילו הפריפריה בצפון הארץ ובדרומה נתפסת כמרחב של נכשלות המגביל אפשרויות של קיום להט"בי, אקטיביזם להט"בי או שייכות להט"בית. גילי הרטל בוחנת את התפיסות הללו ומתמקדת בחוויותיהם של אקטיביסטים להט"בים השבים לפריפריה לאחר שהות מעצבת ב"עיר הגדולה". לטענתה, השילוב בין פרקטיקות של כינון שייכות קווירית בפריפריה לבין ביקורת כלפי השיח הלהט"בי ההגמוני של המרכז מצביע על תהליכי "היעשותה" של פריפריה קווירית. השיח הביקורתי המתפתח בפריפריה בישראל רואה בה מרחב אלטרנטיבי גם בהקשר של תרבות להט"בית – מרחב שאיננו ריק, איננו סטטי או מקובע, ובעיקר איננו תלוי במרכז לשם הגדרתו.

סוגיות של מרחב והתנגדות נדונות גם במאמרם אליה מילנר וחיים יעקובי, המביא את סיפורו של כפר דהמש, כפר פלסטיני לא מוכר בגבולותיה של העיר לוד שבעניינו מתנהל מאבק משפטי ממושך. לטענת המחברים, מרחבים לא מוכרים אינם רק תוצר של מדיניות תכנונית, אלא הם משקפים את כינונה ואת עיצובה של הריבונות הישראלית על הטריטוריה באמצעות פרקטיקה של אי־הכרה. ואמנם, עיון במסמכים המשפטיים והתכנוניים שהוצגו במסגרת מאבקם המשפטי של תושבי דהמש מלמד כי הדיון המשפטי מובנה כך שלא יגיע לכדי הכרעה וסיום. המקרה של דהמש, הממוקם במטרופולין תל אביב (ולא בנגב), חושף את חוסר היציבות התמידי של מרחבים שבהם הפרויקט הציוני לכאורה הושלם, אלה שאינם נתפסים בדרך כלל כמרחבים של קונפליקט לאומי. הדיון המשפטי־תכנוני בשאלת ההכרה או אי־ההכרה בדהמש נבחן במאמר לאור עבודתו של קרל שמיט העוסקת בריבונות כהכרעה בדבר השהיית החוק: מילנר ויעקובי טוענים כי במקרה הזה, הכוח הריבוני מבקש למתוח את מומנט ההכרעה הריבונית כדי לקבע את נוכחותו במרחב הפוליטי.

מאמרם של חנן חבר ויהודה שנהב, החותם את חלק המאמרים הכללי של הגיליון, עוסק בסדרה של אירועים אלימים שהופנו נגד הקהילה היהודית בבגדאד בשנים 1950–1951 – ובהיסטוריה האלימה של הזיכרון (ובעיקר ההשכחה) של אותם האירועים. המאמר מתמקד בארכיונו הפרטי של ברוך נאדל, עיתונאי, חוקר וסופר, שהאשים את מדינת ישראל ואת המוסד הישראלי – וספציפית את השליח הציוני מרדכי בן־פורת – בתכנון ובביצוע סדרת הפיצוצים שנועדה, לדבריו נאדל, לדרבן את יהודי עיראק להגר לישראל במסגרת "מבצע עזרא ונחמיה". בעזרת ניתוח טקסטואלי קשוב של טקסטים שהותיר נאדל בארכיונו ל"חוקרים בעתיד" עומדים המחברים על אופני ההתמודדות של נאדל עם מנגנוני ההשתקה של הריבון – מנגנונים שנועדו להשתיק הן את הסיפור ההיסטורי והן את מי שביקש לחשוף אותו.

גיליון זה יורד לרפוס על רקע שורה ארוכה של אירועים הגיגיים וכנסים אקדמיים, תערוכות וסרטים, עצרות והפגנות, המציינים מאה שנים לאירועי המפתח שהפכו את 1917 לשנה כה מרכזית בהיסטוריה של ארץ ישראל/פלסטין: כיבוש באר שבע (שהפך בישראל ל"שחרור" באר שבע); הצהרת בלפור; וכניסתו של גנרל אלנבי לירושלים. הדיון האינטנסיבי שנלווה לאירועים ממחיש את היותה של השנה הזאת צומת היסטורי ואתר זיכרון הממשיך להשפיע על המציאות הנוכחית ולעצב אותה.

מאמרו של דותן הלוי, הפותח את פורום "100 ל-1917" בגיליון, שב אל המערכה הבריטית על ארץ ישראל. אבל במקום לעסוק, שוב, בהסתערות הפרשים האוסטרלים על באר שבע או בכיבוש ירושלים, הוא בוחן אפיזודה משמעותית שנדחקה לשולי הדיון ההיסטורי וההיסטוריוגרפי: חורבנה של העיר עזה, שבמהלך 1917 נחפרה בידי העות'מאנים על הקרקע ונכתשה בידי הבריטים מהאוויר. כאתר הרס מובהק, עזה היא מרחב אידיאלי לבחון בו את ההבדלים המדומיינים והממשיים בין המערכה בארץ ישראל לבין "המלחמה הגדולה" כפי שנחווה במערב אירופה. לטענת הלוי, הנטייה ההיסטוריוגרפית להפריד בין שתי החזיתות משקפת תפיסות אוריינטליסטיות על אודות המלחמה במזרח ועל אודות המזרח בכלל. המאמר מתמקד בייצוגיו של המסגד הגדול בעזה, שהופצץ על ידי הבריטים, ומראה כי דווקא הדמיון בין המסגד ההרוס לבין דימוי הכנסיות החרבות בחזית המערבית אפשר לבריטים לקבע את ההפרדה בינם ובין יריביהם המוסלמים, ובתוך כך להציג את ארץ ישראל כמקום שניתן לשקם בו את האמונה ברעיון ה"קדמה", שהושחת לבלי הכר בשדות הקטל באירופה.

אריה דובנוב חוזר אל הצהרת בלפור – לא אל האינטרסים הפוליטיים שהולידו אותה אלא אל תהליך התקבלותה ואל הפרשנויות השונות שניתנו לה, בעיקר בהקשר היהודי-ישראלי. דובנוב מציע להשתמש במסגרת המושגית שטבע יוסף חיים ירושלמי ולקרוא את ההצהרה כ"ברית אנכית": על פי קריאה זו, המפגש בין הלאומיות היהודית לאימפריאליזם הבריטי אינו מסמל רגע של שבר או של מהפכה, אלא הוא המשך ושכלול של רפואה פעולה יהודיים מוכרים – שהתמזגו, במקרה הזה, עם טכניקות שליטה המאפיינות אימפריאליזם בלתי פורמלי. הפרשנות הזאת לא הייתה זרה לכותבים הציונים המוקדמים; היא אותגרה רק בשנות הארבעים, עם עלייתו של שיח "אלביון הנוכל", שביקש להתנער מן התלות בבריטניה. המאמר מדגים כי הנרטיב המיליטריסטי שהתפתח בשנים אלו ביישוב ("הנוסח הביטחוני", כפי שכינה אותו באחרונה אורי ש' כהן) מילא תפקיד מרכזי בטשטוש העבר הקולוניאלי ובמחיקת הברית האנכית בין הציונים לאימפריה. התהליך הזה הושלם לאחר 1948, עם דחיקתה של הצהרת בלפור אל שולי הזיכרון הקולקטיבי.

יחסם של הפלסטינים להצהרת בלפור לאורך המאה העשרים ועד היום עומד במוקד מאמרו של אלי אושרוב. התפיסה הערבית המקובלת שלפיה היהודים אינם "עם" במונח המודרני אלא "עדה דתית" קשורה באופן עמוק ליחסים בין הציונות לאימפריאליזם מאז 1917. אושרוב מדגים כי ההבטחה הבריטית להקים בית לאומי לעם היהודי בפלשתינה-א"י תרמה להתפתחותו של שיח ערבי על לאומיות יהודית; שיח זה הגיע לשיאו לאחר 1948, אז הפכה שלילת הלאומיות היהודית לסעיף רשמי באידיאולוגיה הפלסטינית. המאמר מראה, עם

זאת, כי לפני 1948 חברים מרכזיים באליטה הלאומית הפלסטינית הכירו ברעיון של לאומיות יהודית, ובשנות השלושים אף הסכימו להתפשר עם הציונות ועם האימפריה הבריטית ולהכיר ב"ציונות רוחנית" שתשמש מסגרת אידיאולוגית לקיומו של בית לאומי יהודי בפלסטין, בהתאם להבטחה שניתנה בהצהרת בלפור. המאמר מתמקד ביוסף היפל, מנהיג פלסטיני מקומי ואינטלקטואל מיפו, שהגותו מדגימה את התפקיד שמילאה כתיבתו של אחד העם בעיצוב הגישה הערבית הפרגמטית בשנות השלושים.

לצד המאמרים המשתייכים לפורום "100 ל-1917", גם מדור "מסה וביקורת" בגיליון זה מוקדש לניתוח אירועי אותה שנה והשפעותיהם במאה השנים האחרונות. איריס אגמון, במסה הפותחת את המדור, טוענת כי ההיסטוריוגרפיה של מלחמת העולם הראשונה כמו נכתבת מהסוף – סופה הבלתי נמנע של האימפריה העות'מאנית – וכי פרספקטיבה אירופוצנטרית זו מובילה לכמה נקודות עיוורון. מחקרה הנוכחי של אגמון, העוסק בפרסומו של "קוד המשפחה" העות'מאני באוקטובר 1917, ממחיש את הצורך לבחון את התהליכים שהתרחשו באימפריה העות'מאנית בתקופת המלחמה ובעשורים שקדמו לה מנקודת מבטם של שחקנים היסטוריים שפעלו מבלי לדעת שהאימפריה בת מאות השנים עומדת לקרוס בתוך שנים ספורות.

קריין לוי בוחנת בסקירת הספרות שלה כיצד דומיין הסדר הריבוני, המשפטי והמרחבי החדש במזרח התיכון על ידי מי שפעלו ליצירתו מאז שנת 1917. לדבריה, גל חדש של מחקרים מלמד שהגורמים המעורבים בעיצובו מחדש של האזור בשנות המלחמה דמיינו "מזרח תיכון חדש" – מרחב קולוניאלי פתוח ומלא אפשרויות. באמצעות סקירתם של כמה מחקרים עדכניים, לוי פורשת סיפור עשיר על אפיקיה הלא צפויים והלא מוכרים של הפעלתנות הקולוניאלית הזאת – במשפט, בפיתוח תשתיות, בדיפלומטיה ובאדמיניסטרציה הבינלאומית – שהתרחשה במסגרת המומנט המוכר כביכול של 1917.

רייצ'ל הברלוק עוסקת במקרה ספציפי, אך בעל השלכות מרחיקות לכת, של אותה פעלתנות קולוניאלית: משטר זיכיונות הנפט במזרח התיכון והקשר בינו ובין גבולותיהן ואופיין של מדינות האום שנוצרו במזרח התיכון לאחר המלחמה. היא מראה כי הגבולות הללו (למשל אלה שנוצרו במסגרת הסכם סייקס-פיקו) הוכתבו בראש ובראשונה על ידי האינטרסים של תאגידי הנפט הבריטיים, הצרפתיים והאמריקניים. מהלך זה הותיר אחריו מדינות לאום הכבולות לזיכיונות שהפקיעו מהן את השליטה בעושר התת-קרקעי שלהן – מדינות "חלולות" העוסקות באופן אובססיבי בחיזוק הזיקה לטריטוריה לאומית שהוגדרה על ידי גבולות שנוצרו למען תאגידי הנפט.

מקבץ התצלומים שאצר גיא רו, והמסה המבארת המקדימה אותו, עוסקים בתיעוד הוויזואלי של הגדודים העבריים שפעלו במסגרת הצבא הבריטי במלחמת העולם הראשונה. ייצוג זה הוא בבחינת פרק מרכזי בהתפתחותה של סוגת צילום שאפשר לכנותה "דיוקן החייל היהודי בארץ ישראל". רו מתמקד בעבודותיהם של שלושה צלמים – יעקב בן דב, צדוק בסן ואברהם סוסקין – ומשווה בין האסטרטגיות החזותיות השונות שפיתחו על מנת להציג את הגוף היהודי החדש, את המרחב הארץ-ישראלי ואת התרבות הצבאית. לטענתו, השאלה מיהו "החייל העברי" נכרכת כאן בשאלה משמעותית לא פחות: מיהו "הצלם העברי".

הלל כהן ויובל עברי דנים במסה שלהם ביחסם של בני הארץ, היהודים הספרדים, להצהרת בלפור. האפשרות להקים מדינה יהודית, שבה ערביי הארץ יהפכו למיעוט, עוררה אופוריה בקרב קהילות יהודיות רבות בארץ ובעולם; אבל היא העמיקה את הדילמה שעמדה בפני יהודי הארץ הספרדים, המזרחים והמוגרבים, שמצאו עצמם קרועים בין הצטרפות לתנועה הציונית בנוסח האירופי-קולוניאלי שלה לבין ניסיון לעצב לאומיות יהודית ילידית המבוססת על אתוס המולדת המשותפת ליהודים ולערבים. תגובתם להצהרה של שני אישים, חיים בן קיקי ויוסף חיים קסטל, חושפת מארגים של נאמנויות ושותפויות שקדמו לחלוקה הבינארית בין יהודים לערבים – חלוקה שהלכה והתקבעה בשנים ההן.

ולבסוף, המסה של אפרים דויד משיבה אותנו אל אירוע דרמטי אחר שהתרחש בשנת 1917 ושנודעה לו השפעה עצומה על המאה העשרים: מהפכת אוקטובר. דויד בוחן את השפעתה של המהפכה על הזירה המקומית באמצעות סיפורה של מפ"ס – מפלגת פועלים סוציאליסטית שהוקמה בארץ ישראל באוקטובר 1919, ושמייסדיה הגדירו עצמם קומוניסטים. דויד ממקם את פעילות המפלגה בהקשר הפוליטי והחברתי שבו נוסדה: בעולם – המהפכה הבולשביקית וייסוד האינטרנציונל השלישי; בפלשתינה-א"י – התבססות השלטון הקולוניאלי הבריטי; ובקרב היישוב – העימות עם המפלגות הציוניות. אמנם כבר בשנת 1923 שינתה המפלגה את שמה (והפעם ליידיש), אבל סיפורה קצר-הימים מאיר תקוות וחלומות, משברים וכישלונות, שמלווים אותנו עד היום.